ప్రథమసాంధికుఁడు

[టాల్‌స్టాయిచే ప్రణీతము]

శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారిచే ఆంధ్రీకృతము

పాత్రములు

[సంసారి, ఆతనిభార్య, తల్లి, తాత, కూఁతురు,
పొరుగింటివాఁడు, నలుగురు గ్రామపెద్దలు, స్త్రీలు, ముదిసలు, ఆఁడుపిల్లలు, మగపిల్లలు.
భూతాధిపతి, ఆతనిమంత్రి, వేలిగాఁడు అనుదయ్యము, కొన్నిదయ్యములు, పాఁరావాఁడు ద్వారపాలకులు.]

౧-వ అంకము

[మొట్టమొదట కల్లుబట్టీ దింపినవాఁడు]

సంసారి:—[దున్నుచు పైకి చూచి] నడిప్రొద్దయినది. ఇఁక ఊడదీయ వచ్చును. ఊఁ! పద! అలసి పోతివా? ముదిడొక్కా? మఱొక్కమాఱు. దానితో సరి. పిదప అన్నము. నేను అన్నమును ఇచటికి తెచ్చికొనుట మంచి ఊహయే. ఇంటికి పోనక్కఱలేదు. నూతిప్రక్కల కూరుచుండి రెండుమెతుకులు తిని విశ్రమింతును. ఇంతలో ఎడ్లు కూడ కొంచెము మేయఁగలవు. పిదప ఈశ్వరానుగ్రహమున సకాలమునకే దుక్కిపని ముగియును.

[వేలిగాఁడు అను దయ్యము ప్రవేశించి ఒక పొదచాటున దాఁగియుండును]

వేలి:—చూచితివా వాఁ డెంత మంచివాఁడో! ఈశ్వరుని స్మరించుచునేయున్నాఁడు. అబ్బాయీ! క్షణకాలము ఆఁగు——కొలఁదికాలములోనే ఈ దయ్యమును స్మరించుచుందువు. నే నా అన్నపుగడ్డను లాఁగివేసెదను. ఇఁక అది దొరకక నీవు కొట్టుకొందువు. వెదకులాడుదువు. ఆఁకలి రెపరెపలాడఁగా తిట్టి దయ్యమును తలఁతువు.

[అన్నపుగడ్డను తీసి ఆతఁ డేమిచేయునోయని నిరీక్షించుచు పొద వెనుక కూరుచుండును.]

సంసారి:—[నాఁగలి ఊడఁదీసి] ఈశ్వరానుగ్రహము!

[ఎడ్లను ఊడఁదీసి అన్నపు మూట కట్టిన చెట్టుకడకు వెళ్లి]

నాకు ఆఁకలి కరకరలాడుచున్నది. ఇంటిది పెద్ద

అన్నపుగడ్డ కట్టినది. అద్దంతయు నేను తినఁ గలనా? [కొమ్మకు కట్టిన మూట తాఁకి] పోయినదే! ఇంకను లోపలగా నున్నదా? [పట్టుకొని ఎత్తి] లోపలఁగాను లేదు. ఏమైనది? [అని విదిలించును.]

వేలి:—[పొదవెనుక] ఊఁ ఊఁ వెదుకు వెదుకు! అది గట్టిగా నాకడ ఉన్నది లెమ్ము.

[అని క్రింద పడవైచి దానిమీఁద కూరుచుండును.]

సంసారి:—[నాఁగలి కదిల్చి మరల మూట విదిల్చి] ఏమిటి ఆశ్చర్యము! పెద్దపింత! ఇట ఎవరూ లేరు. అన్నము పోయినది. ఒకవేళ పిట్టలు తిన్న యెడల కొన్ని మెతుకులు క్రింద పడియుండును. ఇచట ఎవరూ లేకపోయినప్పటికి అన్నము ఎటులో మాయమైనది.

వేలి:—[లేచి చూచి] ఆ! ఇఁక ఇతఁడు దయ్యమును ఆహ్వానించును.

పోనీ! నేను ఆఁకలిచే చచ్చిపోవను. ఎవరేని తీసికొనిన తీసికొందురుగాక! తిందురుగాక! అది వారికి సుఖ మిచ్చుఁగాక!

వేలి:—[ఉమిసి] ఛీ పాడు సంసారి! వీఁడు వీరిని వారిని తిట్టుటకు బదులు 'అది వారికి సుఖ మిచ్చుఁగాక!' అని మాత్రము ఆశీర్వదించుచున్నాఁడు! ఇట్టివానిని ఎవఁడేమి చేయఁ గలఁడు?

[సంసారి విశ్రాంతి గొన శయనించి పరిస్మరణ మొనర్చి ఆవులించి నిదురించును. వేలిగాఁడు పొదచాటునుండి వెలుపలికి వచ్చి]

ఇపుడు మా రాజుతో మాటలాడుట ఆవశ్యకము. మా అధిపతి—'నీ వెపుడును నరకమునకు తగినంతమంది కర్షకులను తీసికొనిరావేమి? చూడు! ఎంతమంది బ్రాహ్మణులు కోమటులు క్షత్రియులు లోనగు అన్ని జాతులవారును క్రిక్కిఱియుచున్నారో!' అని దండించుచుండును. ఇటువంటివానిని సాధించుట యెటులు? ఇతనిని స్వాధీనపఱచుకొను ఉపాయ మేదియు లేదు. అతని నోటిలోని అన్నమును నేను అపహరింపలేదా? ఇంతకంటె ఎక్కువ నే నేమి చేయఁ గలను? అప్పటికి ఇతఁడు కలఁగఁబడి తిట్టఁడు. నా నేరుపు అంతయు ముగిసినది. మంచిది. నేనుపోయి ఈ విషయమును మా నాయకునకు విన్నవించుకొందును.

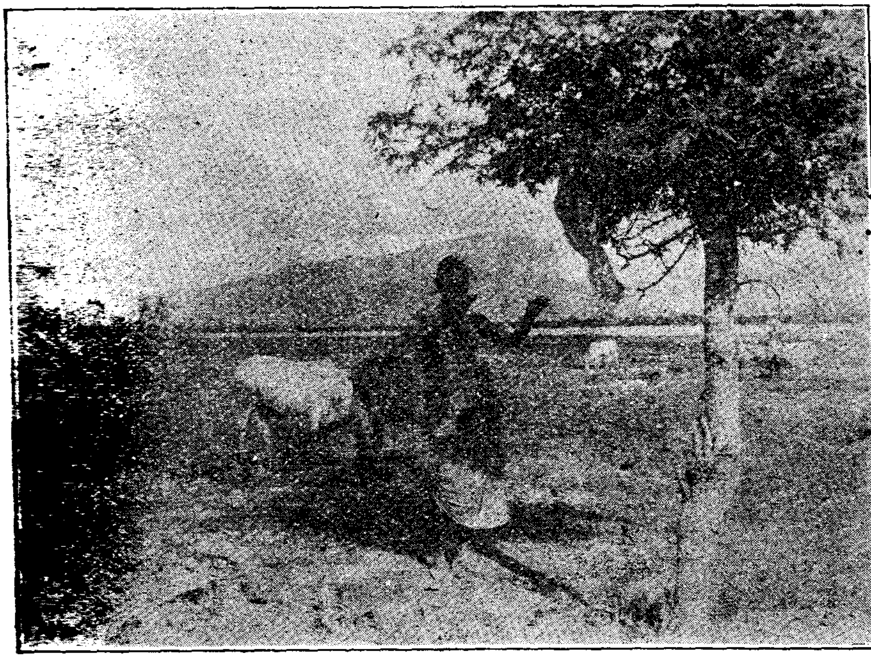

సంసారి:—మంచిది. అది ఇఁక దొరకునట్లు తోఁపదు.

[అని నేలలో దూఱి అంతర్ధానము చేయును.]

౨-వ అంకము

[నరకమునందు ఒక ప్రదేశము. దయ్యముల ఱేఁడు సింహాసనాసీనుఁడై ఉండును. మంత్రి ప్రాంతపనిముట్లతో క్రింద కూర్చుండును. ద్వారపాలకులు ఇరుకెలఁకుల నిలువఁబడియుందురు. వేఱువేఱు పనులలో అధికారము కల దయ్యములు కుడి ప్రక్కను తలుపునకు దాపుగా ఎడమప్రక్క పారావాఁడును నిలువఁబడియుందురు. భూతాధిపతిముందు వస్త్రాదులచే అలంకృతుఁడగు ఒక దయ్యము నిలువఁబడియుండును.]

అలం. దయ్యము:— ఈ మూఁడేండ్లనుండి నేను ౨౨౦౦౦౯ మందిని సంపాదించితిని. ఇపుడు వారందఱు నా వశముగా నున్నారు.

భూతాధిపతి:— మంచిది. నీకు శుభము. వెళ్లుము. [అతఁడు కుడివైపునకు పోవును] [మంత్రితో] నేను అలసితిని. ఇంకను పని చాలా ఉన్నదా యేమి? ఇంకనూ ఎవరి విన్నపములు కలవు? ఇంకను రావలసియున్న వెన్ని?

మంత్రి:— [వ్రేళ్లమీఁద లెక్కిడుచు దయ్యములకు కుడివైపునకు పోవ సంజ్ఞ చేయును. నిర్దేశింపఁబడిన ప్రతిదయ్యము నమస్కరించుచు కుడిప్రక్కకు జరుగును.] మనకు బాఁపనదయ్యముయొక్క విజ్ఞాపనము అందియున్నది. అతఁడు మొత్తముమీఁద ౧౮౩౬ గురిని కొనివచ్చినాఁడు. కోమటిదయ్యము ౬౪౩ గురిని. ఉద్యోగులనుండి ౩౪౨౩ గురు వచ్చిరి. స్త్రీలు మొత్తము ౨౧౩౭౯౩. ఇందు వివాహితలు ౧౮౬౩౧౯. కన్యలు ౧౭౪౩౮. ఇంక మిగిలినవారు ఇద్దఱు. ప్లీడర్లదయ్యము. సంసారుల దయ్యము. ఇప్పటికి వెరసి ౨౨౦౦౦౯ మంది.

భూతాధిపతి:— మంచిది. అటులగుచో అంతయు నేఁడే ముగించుట మేలు. [పారావానితో] వానిని ప్రవేశపెట్టుము.

[ప్లీడర్లదయ్యము ప్రవేశించి నమస్కరించును.]

నీ విషయ మెటు లున్నది?

ప్లీడరు దయ్యము:— [నవ్వుచు చేతులు జాడించుకొనుచు]

సరిగానె యుండె నా సకలమార్గ్రోవ
కలదూప మనఁ దెల్లగా దేవదేవ!

సృష్టి మొదలుకొని ఇటువంటివారిని నేను చూచియుండలేదు.

భూతాధిపతి:— ఏమీ చాలమందిని సంపాదించికొని వచ్చితివా?

ప్లీడరుదయ్యము:— ఎక్కువ మొత్తమునుబట్టి కాదు. ౧౩౯౦ మందియే కాని వీరందఱు విచిత్రులు. దయ్యములను గూడ సిగ్గుపఱచునంతవారు. వీరు మాకంటె ఎక్కువగా మనుష్యులలో భేదము కల్పింపఁగలరు. నేను వారిలో ఒక క్రొత్త పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టితిని.

భూతాధిపతి:— అది యేమి?

ప్లీడరుదయ్యము:— పూర్వము ప్లీడర్లు జడ్జీలవద్ద తేనాయితుగా ఉండి జనులను మోసగించుచుండువారు. ఇపుడు నేను జడ్జీలనుండి విడిగానే పని చేయుటకు ఏర్పాటు చేసితిని. ఎవరు లెస్సగా ధన మిత్తురో వారు వారి పక్షమున నుందురు. వారు గాలి పోగుచేసి కేసుల పుట్టింప పాటుపడుదురు. జనులకు ప్లీడర్లకు నడుమ నుండు చెట్టుక్రింద ప్లీడర్లు గుమస్తాలు మొదలగు ఉద్యోగులు కూడ మాకంటె ఎక్కువగా జనులలో భేదము పుట్టింపఁగలరు.

భూతాధిపతి:— మేలు. నాకు వారిని చూడవలె నని యున్నది. సరియ. నీవు వెళ్లవచ్చును.

[అతఁడు కుడివైపునకు పోవును.]

[పారావానితో] చివరవానిని ప్రవేశపెట్టుము.

[సంసారుల దయ్యము అన్నపుగడ్డ చేకొని ప్రవేశించి దండప్రణామ మొనరించును.]

సం-దయ్యము:—నే నిఁక ఇటులు ఎంతో కాలము బ్రదుకలేను. నాకు వేఱేపని దయచేయుఁడు.

భూతాధిపతి:—వేఱేపని యేమి? ఏమి వదరెదవు? లెమ్ము. అర్థయుక్తముగా మాటలాడుము. నీ విజ్ఞాపనపత్ర మిటు తెమ్ము. నీవు ఈవారములో ఎంతమంది సేద్యగాండ్రను తీసికొనివచ్చితివి?

సం-దయ్యము:—[ఏడ్చుచు] ఒకఁడును లేఁడు.

భూతాధిపతి:—ఏమి? ఒకఁడూ లేఁడా? నీ ఉద్దేశ మేమి? నీ వేమి చేయుచుంటివి? నీ వెచట సోమరి పెత్తనములు చేయుచున్నావు?

సం-దయ్యము:—[మూలుగుచు] నేను సోమరిగా తిరుగుటలేదు. ప్రతినిమిషమున నా ప్రతినరమును పని చేయుచునేయున్నది కాని లాభము లేదు. నేను వారిలో దూఱి మూటలోని అన్నపుగడ్డ ఎత్తుకొని పోఁగా ఆతఁడు తిట్టి గగ్గోలుపడుటకు బదులు అది ఎత్తుకొనిపోయినవానికి మేలు చేయును గాక అని ఆశీర్వదించినాఁడు.

భూతాధిపతి:—ఏమి యేమి? ఏమి నములుచున్నావు? ముక్కు చీఁదుకొని సరిగా అర్థయుక్తముగా మాటలాడుము. నీ మాటలవలన ఎవనికీ తలాతోఁకా తెలియదు.

సం-దయ్యము:—అచట దున్నుకొనుచున్న ఒక సంసారి కలఁడు. అతఁడు తినుటకు అన్నము తెచ్చుకొన్నాఁడు. తినుటకు అంతకన్న వేఱేమియు లేదు. నేను ఆ యన్నము దొంగిలితిని. న్యాయముగా అతఁడు నన్ను తిట్టవలసి యుండెను; కాని ఆతఁ డేమి చేసెనా? ‘ఎవరు దానిని తీసికొనినారో అది వానికి సుఖ మిచ్చును గాక’ అని. నే నాఅన్నమును ఇదిగో [చూపెత్తి] తెచ్చితిని.

భూతాధిపతి:—సరి. మిగిలినవారి మాట?

సం-దయ్యము:—వా రందఱూ అదేమాదిరి. ఒకనినిఁ గూడా తీసికొని రాలేకపోతిని.

భూతాధిపతి:—నాముందు శూన్యహస్తాలతో కానిపించుటకు నీ కెంత ధైర్యము? అది చాలక ఈ అన్నపుగడ్డను చూపఁదెచ్చితివా? ఇది యేమి హాస్య మనుకొంటివా? నీ వీ నరకమున నివసించి సోమరితనమను అన్నమును తిన నెంచితివా? మిగిలిన దూత లందఱూ వారి శక్తికొలఁది పాటుపడుచున్నారు చూడు! వారు [వ్రేలితో చూపుచు] ఒకొక్కరు పది వేలు ఇరువది వేలు రెండులక్షలు సరఫరా చేయుచున్నారు. నీవో శూన్యహస్తములతో రెండు అన్నపు మెతుకులతో తయారయి ఏకులు వడుకుదువా? నీవు ఊరక వాగుదువు. పాటుపడవు; అందువలననే నీకు వారిపై అధికారము లేదు. కాని మంచిది నాయనా నీకు ఒకటియో రెండో ఉపదేశింతును.

సం-దయ్యము:—అయ్యా! తాము నన్ను శిక్షింపనిముందు నా మనవిని ఆలకింపుఁడు. మిగిలిన దూత లందఱకూ కడు సులభము. బ్రాహ్మణులు వైశ్యులు స్త్రీలు ఆహా! వా రెంత సులువు? బ్రాహ్మణుఁడు గాని రాజు గాని దొరకిన చాలును. ఎటు చెప్పిన నటు విందురు. కోమటియు అంతే. వానికి డబ్బు చూపి లోభమును లేపవచ్చును. అది వానికి ముక్కుతాడే. స్త్రీలును అంతే. వారికి సొగసుఁదనము. తీయని తినుబండాలము. ఇఁక సంసారులు. వీరితో పని తలనుండి తోఁకకు వచ్చును. ప్రొద్దుటినుండి చీఁకటిపడువఱకూ— కొన్ని వేళల నడిరేయివఱకూ—పాటుపడుచునే యుండును. ఈశ్వర

స్మరణము మానియుండఁడు. ఇఁక వానిని లొంగఁదీయు టెటులు? అయ్యో! నన్ను వీరినుండి తొలఁగింపుఁడు. ఇది నా చావుకు వచ్చినది. ఇంతేకాక తమకుఁగూడ కోపకారణ మైనది.

భూతాధిపతి:—ఓరి సోమరిపోతా! నీవు దగాచేయుచున్నావు. నీ నితరుల విషయమై మాటలాడి లాభము లేదు. వారు బ్రాహ్మణుల మీఁద వైశ్యులమీఁద స్త్రీలమీఁద చలాయించుచున్నారు. ఏల? వారితో ఎట్లు సంచరింపవలెనో వా రెఱుఁగుదురు. వారికోసము క్రొత్తబోనులను గూడ పన్నిరి. అడుగో ప్లీడరులదూత—అతఁడు క్రొత్తపద్ధతుల కనిపెట్టినాఁడు. నీవును కొంత ఆలోచించి చేయవలసియుండఁగా ఏవో రెండు మెతుకులను ఎత్తుకొని వచ్చి ఏమేమో వాగుచున్నావు. అబ్బ! ఎంత పని! వారి చుట్టును వలలు పన్నుము. ఎందులోనో ఒకందులో పడక మానరు. నీవు సోమరివై తిరుగుచు వారిని స్వేచ్ఛగా వదలుటచే నీ సంసారులు రెచ్చిపోయినారు. వారికి ప్రాణాధార మగు అన్నము పోయినను లక్ష్యపెట్టరు. ఇంకను వా రీమార్గములలోనే ఉండి వారి స్త్రీలకును అటులే నేర్పుచో ఇఁక మన అధీనతకు రారు. ఏదో కనిపెట్టు. మొత్తములో నీకు చేతనగునంత మంచివారిని కొంతమందిని లాఁగుకొని రమ్ము.

సం-దయ్యము:—నాకు అయోమయముగా ఉన్నది. నన్ను పోనిండు. నే నిఁక ఎంతమాత్రమును నిభాయింపలేను.

భూతాధిపతి:—[కోపముతో] నిభాయింపలేవా? అయితే నీ ఊహ ఏమని? నీపని నేను చేసేదా?

సం-దయ్యము:—నేను నిభాయింపలేను.

భూతాధిపతి:—చాలవా? కొంచె మాఁగు. ఓరీ! అదో! ఆ చువ్వ లిటు తెమ్ము; ఊఁ ఒక్క చఱపు.

[ద్వారపాలురు వానిని పట్టుకొని బాదుదురు]

సం-దయ్యము:—అయ్యో! అయ్యో! అయ్యో!

భూతాధిపతి:—ఏమైన ఆలోచించితివా?

సం-దయ్యము:—అయ్యో! అయ్యో! నే భరింపఁజాలను.

భూతాధిపతి:—మరి కొన్ని చఱపులు' [ద్వారపాలురు చఱతురు] ఏమేని తోఁచినదా?

సం-దయ్యము:—ఆ. ఆ.

భూతాధిపతి:—చెప్పు.

సం-దయ్యము:—వారి నందఱను నా పిడికిటిలోనికి రావింపఁగల ఉపాయ మొకటి తట్టినది. అయితే తమరు నన్ను ఆతనిపాలేరుగా ఉండు ఏర్పాటులను గ్రహింపవలెను. ముందుగా నే నా ఉపాయమును వివరింపఁజాలను.

భూతాధిపతి:—మంచిది. నీవు మూఁడేండ్లలోపుగా ఈ మహాపాతకమునకు ప్రాయశ్చిత్తమును చేసికొనకున్నచో బ్రతికియుండఁగనే నీ తిత్తి వొల్చెదను.

సం-దయ్యము:—ఈ మూఁడేండ్లలోపుగా వారందఱూ నావారే యగుదురు.

భూతాధిపతి:—మంచిది. మూఁడేండ్లు కడఁచినపిదప నేను స్వయముగా వచ్చి చూతును.

3-వ అంకము

[ధాన్యపు కొట్టు. జల్లెలలో నింపఁబడిన దాన్యము కల బండ్లు నిలువఁబడి యుండును. సంసారు దయ్యము పాలేరుగా ఉండును. సంసారి జల్లెనుండి ధాన్యము త్రోయుచుండఁగా బుట్టలలో నించికొని పాలేరు కొట్టున పోయుచుండును.]

పాలేరు:—ఏడు.

సంసారి:—ఎన్ని బల్ల లయినవి ?

పాలేరు:—పుట్టికి బల్ల కదా! ఏడు బల్లలు మూసి తిని. ఏడు పుట్లు.

సంసారి:—[బండినుండి తొంగిచూచి] ఇంక అది పట్టన ట్లున్నది.

పాలేరు:—పట్ట కేమి? లోని కేగి సవరన చేయుచో ఇంకొక పుట్టి పట్టును.

సంసారి:—అట్లే చేయుదును. [అని బండి దిగి సవరన బల్ల పట్టుకొని నిష్క్రమించును.]

పాలేరు:—[ఏకాంతమునందు- పాగ తీసివేయును. మిడిగ్రుడ్లు కానంబడును] ఆతండు వచ్చుసరికి నా ముఖము దురదగా ఉన్నది. అబ్బ! గోకికొందును[ముడివడిన బొమలు, ముమ్మాల ముక్కు, జుంజురు వెండ్రుకలు, వెఱ్ఱి నవ్వు. పెదవులు కనులమీందికి ఉన్న చింపితి కపాలము బయటంబడును. గోకికొని] ఈ ముచ్చెలనుగూడ తీసివేసెదను. ఆతం డున్నపుడు వీలు లేదు. [అని ముచ్చెలు తీసివైచును. కొంకిగ్రేళ్లు, వెడ జిరిగిన అడుగులు, వెండ్రుకలతోం గూడిన నరికాళ్లు కానిపించును. గడపమీద కూర్చుండి] ఇది మూడవ యేండు గడువు సమీపించినది. ఈయేండు పండినపంటకు ధాన్యపు కొట్లు చాలవు. ఇంక ఈతనికి బోధింపవలసిన దొకటియే శేషించియున్నది. పిదప అధిపతి స్వయముగా పరీక్షించుకొనుం గాక! నన్ను క్షమించుంగాక!

[పొరుగింటివాండు ప్రవేశించును. పాలేరు తన వికృతాకారమును ఉపసంహరించును.]

పొరుగింటివాండు:—సుప్రభాతము.

పాలేరు:—తమకును.

పొరుగిం:—మీ దొర ఎక్కడ ?

పాలేరు:—లోపల సర్దంబోయినాండు. అది పట్టన ట్లున్నది.

పొరుగిం:—మీ దొరమీందికి అదృష్టదేవత ఎట్లు పరుగు లెత్తుకొని వచ్చినది! కొట్లు పట్టనంత పంట! మీ దొరకు ఈ రెండేండ్లు అయిన పంట మాకు ఆశ్చర్యముగా ఉన్నది. అతనికి ఎవరో భవిష్యత్తు తెలిపిన ట్లున్నది. పోయిన యేండు వానలు లేవు. అతండు మడగలో విత్తినాండు. ఏ ఆసామికీ గుప్పెండు గింజలు లేవు. మీదొరకు కళ్లమునిండా కంకులే. ఈ యేండు అతివానలు. మీ దొర బుద్ధిసూక్ష్మత ఎట్టిదో కొండదిబ్బలలో విత్తినాండు. అందఱ పైరు పేరులేకుండా ఊడ్చుకొనిపోయినవి. ఔరా మీ దొరకు ఎంతపంట! ఎంతపంట! ఆహా! ఎంత ధాన్యము! ఎంతధాన్యము! [కొంతధాన్యము చేతిలో పోసికొని బరువు చూచి నలిపి పొట్టు ఊది నములును.]

సంసారి:—[ప్రవేశించి] గంగన్నా! ఏమిటి విశేషాలు?

గంగన్న:—సుదినము. నీ వెంతదూరదృష్టి కలవాడవో అదియు ఇంకా ఆమాయిసంగతు లన్నియు మీ పాలేరుతో చెప్పుచున్నాను. ఇపుడు ప్రతి వానికీ నీ మీందనే చూపు. ఇంచు మించు అసూయ అంటే నమ్ము. ఆహా! ఎన్ని కుప్పలు పడ్డవి! ఎంత కుప్పలు! పది యేండ్లకుం గూడ ఈ ధాన్యమునంతయు నీవు తినం జాలవు.

సంసారి:—ఈ మెలకువ అంతయు పాలేరు దాలెన్నది. [పాలేరును చూపుచు] అది వాని అదృష్టము. పోయిన యేండు నాంగలి కట్టి పంపితిని. అతని కేమి తోంచెనో కాని వట్టిమడగ నేలలో దున్నినాండు. నేను వద్దని ఎంత నొక్కి చెప్పినను అచటనే విత్తుమని దయ్యపుపట్టు పట్టినాండు. చూతమని అట్లే విత్తితిని. అంతయు మేలుగనే పరిణమించినది. ఈయేండుకూడా దాలెన్న సరిగనే పని పట్టినాండు. కొండదిబ్బలమీంద పంట!

గంగన్న:—అతనికి ఋతుధర్మములు తేటతెల్లముగా

తెలిసినటులున్నవి. నీకు పూరా పంట పండినది. చచ్చు లేదు. [వైశ్యద్వయము] నాకు బస్తా గోధుమలు అప్పు కావలెను. మా పంట అంతయూ తింటిమి. మఱుసటి యేంట తీర్చెదను.

సంసారి:—మంచిది ఆలాగే.

పాలేరు—[సంసారిని మెల్లగా గోంకి ఈయవద్దనిసంజ్ఞచేయును.]

సంసారి:—[పాలేరుతో] తిరుగుమాట లేదు. [గంగన్నతో] కొలుచుకొనుము.

గంగన్న:—ఇంటికి వెళ్లి గోనె తెత్తును.

పాలేరు:—[తనలో] ఇతనికి పాంత పద్ధతులు మాఱ లేదు...ఇంకను ఇచ్చుచునేయుండును. ఏమాటా వినండు. కాని కొంచె మూంగు. ఇంక ఈయండు లెమ్ము.

[గంగన్న నిష్క్రమించును.]

సంసారి:—[గడపపై కూర్చుండి] మంచివాని కేండు కీయం గూడదు?

పాలేరు:—ఇచ్చుట ఒకటి పుచ్చుకొనుట మరియొకటి. ఇచ్చుట అనంగా కొండనుండి త్రోయుట. పుచ్చుకొనుట అనంగా కొండమీందికి చేదుట. ఇది నేటిమాట కాదు. ఇక్ష్వాకులనాంటిది.

సంసారి:—ఆం. ఫరవా లేదు. మనకు కావలసినంత ధాన్యము కలదు.

పాలేరు:—అయితే ?

సంసారి:—మన కింకను మూండేండ్లదాంకా పండకున్నను ఇబ్బంది లేదు. మన మీ ధాన్య మంతయు నెత్తిపైని వేసికొందుమా?

పాలేరు:—అదేమి? నేను ఈధాన్యమునుండి నీజీవితమంతయు ఆనందములో ఓలాడిపోవునట్లు చేయంగల ఒక విచిత్రమును చేయుదును.

సంసారి:—ఏమి చేయుదువు?

పాలేరు:—నే నొక పానీయమును చేసెదను. అది నీవు బలహీనుండ వైనపుడు బలము ఇచ్చును. ఆంకలి కొన్నపుడు నిండుచేయును. ఏమియు తోంపక అల్లాడెడునపుడు నిద్ర పట్టించును. దుఃఖము కలిగినపుడు సంతోషము కలిగించును. అధైర్యము కలిగినపుడు ఉత్సాహము పుట్టించును. ఇట్టిది నేను చేయునది.

సంసారి:—వట్టి చెత్త.

పాలేరు:—నిజమే చెత్త. నేను వట్టి మదగ...ఉల్లారములో విత్త మన్నటువంటిదే! కొండదిబ్బ... అట్టిదే ఈ పానీయమును.

సంసారి:—దేనినుండి చేయుదువు ?

పాలేరు:—ఈ ధాన్యమునుండియే.

సంసారి:—అది పాపము కాదా?

పాలేరు:—నీ మాట వినవలసినదేనే! అది పాపమా? ప్రతిదియు మనుష్యుని సుఖమునకే ఈయంబడినది.

సంసారి:—దాలెన్నా ! ఈ చిత్రవిచిత్రము లెచట నేర్చుకొంటివి ? నీవు చూచుటకు సాధారణు వలె ఉందువు. అతిగా పాటుచేయుదువు. నాక పాలేరుగా కుదిరినది మొదలు ఒకనాండైన బట్టలు విడిచినటులు ఉతుకుకొన్నటులు కన పట్టదు. కాని నీకు అన్ని సంగతులు తెలిసినట లున్నవి. నీ వెచట నేర్చికొంటివి?

పాలేరు:—నాకు తెలియును.

సంసారి:—నీవు చేయు ఈ పానీయము బలకరమేనా

పాలేరు:—కొలందికాలములోనే చూతువుగాని అది చేయు తమాషా.

సంసారి:—దాని నెట్లు చేయుట ?

పాలేరు:—నీ వొకసారి చూచిన తరువాత మరల చేయుట కడు తేలిక. రెండు నల్లీలు కల కు డలు వడపోతగిన్నె మాత్రమే కావలెను.

సంసారి:—అది రుచ్యముగా ఉండునా ?

పాలేరు:—తేనె. నీవు రుచి చూచి మరల మానఁగలవా ?

సంసారి:—ఆ ఆలాగా? గంగన్నగారి లోగిలిలో వడపోఁతగిన్నె ఉన్నట్లున్నది. కుమ్మరితో కుండలమాట చెప్పెదను. గంగన్న గోని తీసికొని రాకముందే వడపోఁతగిన్నె కనుగొందము పద.

౮-వ అంకము.

[పాక. నహము ఒక ప్రొయిపై సారాయిబట్టీ ఉంచెను. దాని మీఁదనుండి అవిరి చుట్టలుచుట్టుకొని ఎగిరిపోవుచుండును.]

పాలేరు—[నల్లీ త్రిప్పి గళాసులో సారా పట్టి క్రోలును] దొరా! భేష్! సిద్ధమైనది.

సంసారి—[గొంతు గూర్చుఁడి చూచును] ఎంత చిత్రమైన పదార్థము! ఈ కషాయమునుండి ఇదిగో నీరు వచ్చుచున్నది. అసలు నీ వీ నీరు నెందుకు పోనిచ్చుచున్నావు?

పాలేరు—అది నీరు కాదు. అది సారొత్తు పదార్థమే.

సంసారి—అది అంత శుభ్రముగా నున్నదేమి? అది ధాన్యమువలె ఆకుపచ్చగా నుండు ననుకొంటిని. ఇది సరిగా నీరే.

పాలేరు—కొంచెము వాసన చూడు.

సంసారి—ఆ ఎంత పరిమళము! నోటికి ఎటులుండునో చూతము. కొంచెము రుచి చూడనిమ్ము.

[అని పాలేరు చేతనుండి గళాసును తీసికొనఁ బోవును.]

పాలేరు—అయ్యో! అది పొరలి పడి పోవును! జాగ్రత్త! [నల్లీ త్రిప్పి త్రావి రొట్టలు వేయును] ఇఁక తయా రయినది. ఇదిగో తాగు.

సంసారి—[త్రాగి మొదట చప్పరించి మరికొంచెము మరికొంచెము తీసికొని ఉత్తదిచేసి గళాసు ఇచ్చును] మరి కొంచెము! ఈ రెండుబొట్లతో ఏమి రుచి తెలియును?

పాలేరు—[నవ్వుచు] నీకు రుచిగా ఉన్నట్లున్నది. [మరి కొంచెము పోయును]

సంసారి—[త్రాగి] ఆ. ఆ బాగుండ వలెను. ఇంటిదానిని పిలుతును. ఏయ్ పిల్లా! రా రా! తయారయినది. ఉన్నట్లు రా.

[భార్యయు చిన్న పిల్లయు ప్రవేశింతురు.]

భార్య—ఏమి టిది? ఏమిటి ఈ అల్లరి?

సంసారి—మేము బట్టీ దించినది కొంచెము రుచి చూడు! [గళాసు ఆమెకు ఇచ్చి] వాసన చూడు!

భార్య—[మూ చూచి] ఓ సె మ్మా!

సంసారి—తాగు!

భార్య—ఒకవేళ ఇది ఒంటికి అపకారం చెయ్యదుగద!

సంసారి—తెలివి మాలినదానా! తాగు!

భార్య—[తాగి] నిక్కం. బాగా ఉంది.

సంసారి—[కొంచెము మైకము పొంది] సత్యముగా బాఁగుగా నున్నది. కొంచె మాఁగు ఎట్లుండునో! దాలెన్న చెప్పుచున్నాఁడుకదా— ఎముకల లోనుండి బడలిక అంతా ఎగిరిపోవు నని. పసివాండ్రు ముదివాండ్రగుదు రని, కాదుకాదు. ముదివాండ్రు పసివాండ్రగుదు రని, ఇపుడే నేను రెండుగళాసులు పుచ్చుకొన్నాను! అపుడే నా ఎముక లన్నియు ఉల్లాసముగా నున్నవి. (నిమ్మ ళక్కను) చూచితివా? నీవూ నేనూ ప్రతిదినమూ తాగుచో మరల పిల్లల మగుదుము. సత్తెం! రా! [కౌఁగిలించుకొనును]

భార్య—ఆతలికి పో! ఏమిది! నిన్నిది కొంటెవాణ్ణి చేసింది.

సంసారి—అవో చూడు! దాలెయ్యా నేనూ ధాన్యము పాడుచేయుచుంటి మని నీ వందువు కాని చూడు మేము ఎట్టిపదార్థమును కనిపెట్టితిమో! ఏమి మంచిదా చెడుదా?

భార్య—తప్పకుండా ముసిలాళ్లని పడుచాళ్లని చేస్తే. చూడు అది నిన్ను ఎంత ఉల్లాసపఱిచిందో! నేను కూడా ఆనందంగా ఉన్నాను. ఊఁ పాడు. కలిసిపాడు! ఆ ఆ ఆ. [పాడును]

సంసారి—అదే త్రోవ మన మందఱము పడుచువార మగుదుము.

భార్య—అత్తగారిని కూడా పిలవాలి. ఆవెడ ఎప్పుడూ దుఃఖంగాను ధుమధుమ లాడుతూను ఉంటుంది. ఆ వెణ్ణి కొత్తపడెయ్యాలి. ఆవిడె పడుచుదైతే కోపం అంథా పోతుంది.

సంసారి—[మత్తుగొని] ఔను. అమ్మమ్మను పిలు! తాతను కూడా! అమ్మాయీ! నీవుపోయి అమ్మమ్మను తాతయ్యను పిలుచుకొని రా! వారిని పడుచువారిని చేయుదము. ఊఁ పో. ఒకటి రెండు మూఁడు. ఊఁ వెళ్లు! తుపాకిగుండులాగా [పిల్ల పరువెత్తును. భార్యతో] ఊఁ! మనము ఇంకొక గళాసు!

[పాలేరు గళాసునిండా పోసి ఇచ్చును.]

సంసారి—[త్రావి] మొదట మననోటిలో నాలుకచివర భాగము పడుచుతనము పొందినది; పిదప అది చేతులలోనికి జాఱినది. ఇపుడు కాళ్లలోనికి దిగినది. ఇపుడు నాకాళ్లు పడుచుతనము పొందినట్లు అనుభవము అగుచున్నది. వాని యంతట అవియే కదలు చున్నవి.

[నృత్యము చేయుచు బయలుదేఱును.]

భార్య—[త్రావి] నీవు చాలా తెలివికలవాఁడవు దాలెన్నా! ఊఁ వాయించు.

[పాలేరు డప్పుమీఁద వాయించును. సంసారియు అతని భార్య సత్తెమ్మయు నృత్యము చేయుదురు. పాలేరు కనులు మూయును తెఱచును నవ్వుచు వారి చేతలు కనిపట్టుచు డప్పు వాయించుచుండును. పిదప డప్పు మానును. మానినను వారు నృత్యముచేయుచునే యుందురు.]

పాలేరు—అన్నపుగడ్డ లాభించును లెమ్ము. మా నాయకుఁడు తన కిష్టము వచ్చినపుడు వచ్చి చూచుకొనవచ్చును.

[ప్రసన్నదృష్టి కల ఒకముదియ జనపనారవలె నఁసిన వెండ్రుకలు కల ఒక ముసలివాఁడు ప్రవేశింతురు.]

తాత—ఏమి యిది? నీకు పిచ్చి యెత్తినదా? అందఱూ పనిపాటలు చేసికొనుచుండఁగా ఆడెద వేమి?

భార్య—[ఆడుచు చేతులు తాటించుచు ఓ ఓ ఓ పాడును]

నా పాపపుంజ మంతయు నాదె పొండె
పాపంబు లేకుండువాఁడు దేవుండె.

అమ్మ—ఓసీ అభాగ్యురాలా! వంటిల్లూ పోయిలూ ఏమీ బాగుచేయకుండా ఇక్కడ ఆడుతున్నావు?

సంసారి—ఆఁగు! అమ్మ! కొంచె మాఁగు! ఇచట ఏమిజరుగుచున్నదో చూడు! మేము ముసలివారిని పడుచువారినిగా చేయుదుము. ఇదిగో కొంచెము తాగు. [అని గళాసు ఇచ్చును.]

అమ్మమ్మ—నూతిలో కావలసినంత నీరున్నది. [చూచి] ఏమి ఇందులో పెట్టారు? అబ్బా! ఏమి ఈవాసన?

సంసారి-కొంచెము తాగు.

అమ్మమ్మ-[రుచి చూచి] ఓసెమ్మా! ఎవరూ తాగరుకదా!

భార్య-నీ కింకా ఎక్కువ ప్రాణము వచ్చును. నీవుమళ్లీ పద్దెనిమిదేళ్ల పెళ్లికూఁతుర వౌతావు.

అమ్మ- అర్థం లేదు. [త్రావి] కాని బాగా ఉంది. మన పానీయాలకన్న బాగాఉంది. తాతకుకూడా కొంచెం ఇయ్యి.

[తాత క్రింద గూర్చుండి వద్ద తేయాఁపును.]

సంసారి-ఆయన పుచ్చుకోనక్కున్న పోనిమ్ము. అమ్మకు మరో లోటా. [అని ఒక లోటా యిచ్చును.]

అమ్మ-ఆకారం కలుగకుంటేనే. [త్రేంచి] కాలుస్తూంది. కాని రుచిగా ఉంది.

భార్య-తాగు. నీ నరాలలో పరిగెత్తుతూ ఉన్నట్లు కనఁబడుతూంది.

అమ్మ మంచిది. [త్రావును]

భార్య-ఇప్పటికి నీ అడుగులలోకి చేరిందా?

అమ్మ-ఔనే. అది నీలో పరిగెటుతూంది. అది ఇక్కడ ఉన్నట్లు అనుభవం ఔతూంది. కేరిక చేస్తూంది. రా. మరికొంచెం పొయ్యి. [మరల త్రాగి] భేష్. నేను మళ్లీ పిల్లనైనాను.

సంసారి- నే చెప్పలేదా?

అమ్మ-మా ఆయన ఎంతో కాలం ఈలోకంలో ఉండకుండా పరలోకంలోకి వెళ్లడం ఎంత దురదృష్టం! నేను నాపడుచుతనంలో ఏలా ఉన్నానో ఆతఁడు చూసేవాఁడు...

[పాలేరు డప్పుకొట్టును. దంపతులు నృత్యమొనర్తురు. అమ్మ నడుమను వచ్చును.]

అమ్మ-ఆట అనఁగా ఇదా? నేను చూపిస్తా చూడు. [ఆడును] ఇదీ మాదిరి! తర్వాత ఇల్లా, ఇల్లా, చూసావా?

[తాత బట్టీవద్దకు పోయి మళ్లీ త్రిప్పి మద్యము నంతయు నేలపై ప్రవహింప జేయును.]

సంసారి—[చూచి తాతకడకు పరువిడి] ఓరి ముసిలిముండాకొడుకా! నీవు చేసినది ఇదా? ఇంతమంచి పదార్థమునా పాఱఁబోయుట? ఓరి మతిమాలిన

ముదిగొడ్డా! [ఆతని ఆవలికి త్రోసి నట్టి క్రింద గళాసు పట్టి] నీవంతయు ఉత్తది చేసితివి.

తాత—ఇది చెడుదికాని మంచిది కాదు. నీవూ నీవారునూ తినుటకు దైవ మింత ధాన్యము పుష్కలముగా ఈయఁగా దానిని ఈ దయ్యపు సారాయిగా మార్చివేయుదురటరా? దీనివలన మేలు లేదు. ఈ పాడుపనిని మానుము. కానిచో నీవు చత్తువు. ఇతరులనూ చంపుదువు. నీవు దీనిని పానీయ మని తలఁతువా? ఇది అగ్గి. నిన్ను కాల్చి చంపివేయును.

[అని అగ్నినుండి కొఱకచ్చుకొని నేలమీఁదఁ బడిన సారాయిని ముట్టించును. అది బగ బగ మని మండిపోవును. అందఱూ భయముతో చూతురు.]

౫ వ అంకము

[పాకలోపల పాలేరు ఒకఁడే ప్రవేశించును. అతని తిరుగుడు కాళ్లు, మిడిగ్రుడ్లు, కన్నులమీఁదికి వ్రాలుచున్న పల్ల తల మొదలగు భయానకాకారము కానఁబడును.]

పాలేరు—ధాన్యము పుట్లకు పుట్లు ఉన్నది. ఎక్కడా కొట్లు చాలుట లేదు. ఇపు డితఁడు రుచిమరగి నాఁడు కూడా. మరల మేము సారాయి ఒక పీపా దింపి దాఁచితిమి. మేము ఎవరినీ అనన సరముగా ఆదరించి విందు చేయఁ బోవము కాని ఎవరివలననైనా పని పట్టినపుడు వారిని ఆదరింతుము. ఇతనికిని ఇతనితాతకును పంపకము చేయవలసియున్నది. ఆస్తిలో తాతకు ఏమీ లేకుండ ఇతనికే పంచిపెట్టుటకుఁగాను గ్రామ పెద్దల రావించి వారికి కల్లువిందు ఏర్పాటు కావించితిని. నా మూడేండ్ల గడువు నేటితో ఆఖరు. నా పనియు నెఱవేఱినది. మారాజుగారు వచ్చి పరీక్షించుకొనుఁగాక! ఆతఁడు చూచు నెడ నేను సిగ్గిలవలసిన పని లేదు.

[భూతాధిపతి నేలలోనుండి పైకి ఆవిర్భవించును.]

భూతాధిపతి—సమయ మయినది! నీవు నీ అన్నపు గడ్డపాతకమును పోఁగొట్టుకొంటివా? నేను స్వయముగా వచ్చి చూతునని నీతో చెప్పితిని. నీ వా సంసారిని త్రోవకు తెచ్చితివా?

పాలేరు—పూర్తిగా. నీవే పరీక్షించుకొనుము. వారు కొందఱు ఇక్కడ గుమికూడుదురు. ఇదిగో ఈ ప్రాయిలో దూఱి వారు చేయునది చూడు. నీకు సంపూర్ణముగా తృప్తి కలుగును.

భూతాధి—[ప్రాయిలో దూఱి] చూతము.

[సంసారియు నలుగురు ముదుసలి గ్రామ పెద్దలును ప్రవేశింతురు. భార్య కుంపటి మో. వానితో వెనుకనుండి ప్రవేశించును. అందఱు గంభీరముగా కూర్చుందురు. భార్య కొంచెము దూరముగా కుంపటి పెట్టికొఁనిచు చీకులు కాల్చును. ముసలివారును సంసారియు పరస్పరము ధన్యవాదములు పలికికొందురు.]

ముసలి—పానీయము ఇంకను ఎక్కువ తయారు చేసితివా?

పాలేరు—ఔను. మనకు కావలసినంతా దింపితిమి. విలువగల వస్తువులను ఏల వృథా చేయవలెను?

౨ ముసలి—నికారసుగా దింపుట చేతైనదా?

పాలేరు—ఓ మొదటికంటె ఎక్కువగా.

౨ ముసలి—నీ వెక్కడ నేర్చుకొంటివి?

పాలేరు—ప్రపంచకమున తిరుగ మొదలిడుచో అనేక విషయములు తెలియును.

3 ముసలి—ఔనౌను నీవు తెలిసినవాఁడవయ్యా!

[భార్య లోనికి జని సారాయి గళాసులు తెచ్చును.]

సంసారి—పోయుము.

[భార్య గళాసులలో పోసి యిచ్చును.]

భార్య—మాకు న్యాయం చేయండి.

ముసలి—[త్రావి] మాకు సుఖం. ఆహా మంచిది! ఇది నూటిగా అన్ని సంధులలోనూ ప్రవహించు

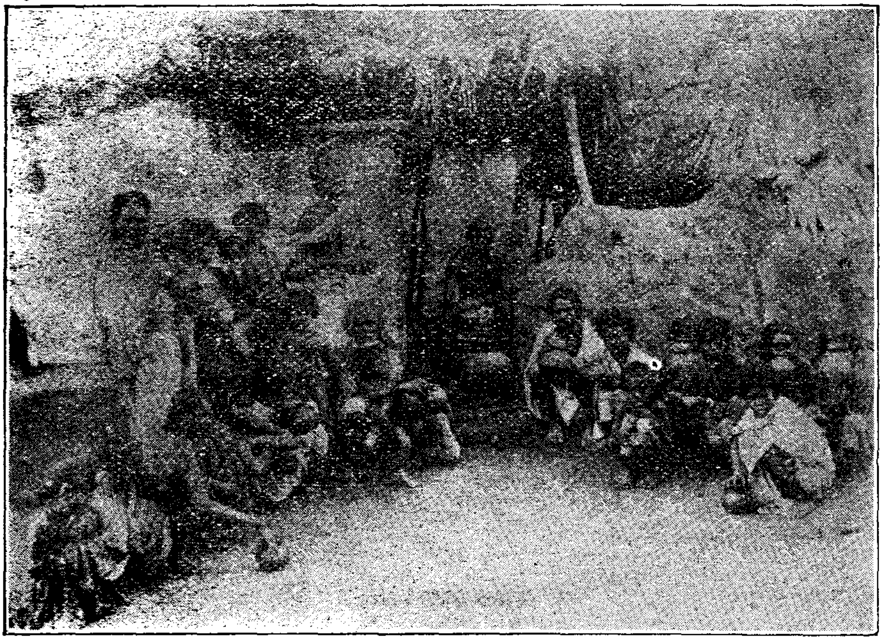

చున్నది. అటువంటిదే మంచిదని నా ఊహ.

[తతిమ్మా ముగ్గురును తాగుదురు. భూతాధిపతి ప్రొయినుండి లేచును. పాలేరు అతనిని సమీపించి నిలువఁబడి.]

పాలేరు—[భూతాధిపతితో] ఇపు డేమి జరుగునో చూడుము. నేను కాలితో కొంచెం ఆమెను [కాలు జాడించుచు] ఇట్లా అందును. సారాయి తొంటికి క్రింద పడును. వెనుక ఇతఁడు తన నోటిలో ముద్దపోయినపుడు కిమ్మన లేదు కాని సారాయి చిందుచో ఏమి చేయునో చూడుము.

సంసారి—పిసీ! మరల పూరించి వరుసగా అందఱకు నిమ్ము- మొదట మన స్నేహితునకు ఇచట, పిదప వెంకయ్యగారిసొబ్బయ్యకు.

[భార్య గ్లాసులు పూరించి నిర్ణీతప్రకారము ఈయఁబోవును. పాలేరు కాలు అడ్డము పెట్టును. ఆమె తొట్రుపడి గ్లాసు కలక్రిందు చేయును.]

భార్య—ఆహా! ఏమి ఈ అనుగ్రహము? కింద పోయింది! నాకు అడ్డం వచ్చి ఏల అటూ ఇటూ చేసావు?

సంసారి—[భార్యతో] మోట పశువా! నీ వేళ్లన్నియు బొటన వేళ్లే! పైఁగా ఇతరులను తిట్టుటకు బయలుదేఱినది! చూడండి! ఎంత మంచి పదార్థమును పాఱఁబోయు చున్నదో!

భార్య—నేను చేయాలని చేయలేదు.

సంసారి—చేయవలయు నని యే చేసితివి. నిజముగా. నేను వచ్చుచు న్నాను ఉండు! నేల మీఁద పాఱఁబోయుట ఎటులో బుద్ధి చెప్పెదను. [పాలేరు కేసి చూపుడు వ్రేలి చూపుచు] నీవునూ ధూర్తా! త్రొక్కుట పెట్టుదువూ? వీరిచుట్టూ ఏల కదం త్రొక్కెదవు? పో దయ్యాలలోకి పో!

[భార్య మరల పూరించి గళాసులను వరుసగా ఇచ్చును.]

పాలేరు—[ప్రొయి దాపునకు పోయి భూతాధిపతితో] చూచితివా! లోఁగడ నోట్లో ముద్దకు ఏమీ అనని వాఁడు ఇప్పు డొక కల్లుబొట్టుకు పెండ్లమును తిట్టి నన్ను నీకడకు-దయ్యముకడకు పంపివేయుచున్నాఁడు.

భూతాధి—సంతుష్టుఁడ నయితిని. మేలు.

పాలేరు:—కొంచె మాఁగు. బుద్ధి ఖాళీ కానిమ్ము—పిదప ఏమగునో చూతువు. ఇప్పటికే వారు పరస్పరము తేనెమాట లాడుకొనుచున్నారు. ఇఁక వారు నక్కవినయములు చూపుదురు.

సంసారి:—అయ్యా స్నేహితులారా! నా వ్యాపారములో మీ అభిప్రాయ మేమి? చాల కాలము

నుండి మా తాత నాకడనే ఉండి ఉండి ఇపుడు దౌహిత్రునికడకు పోయినాఁడు. ఆస్తి పంచుకొని తన వాటా ఆతని దఖలు పఱుప తలఁచుచున్నాఁడు. మీరు బాగుగా ఆలోచింపుఁడు. మీరు వివేకులు. మీరు లేనియెడల మాకు తలలు లేనట్లే. ఈయూరిమొత్తములో మీ కాలిగోరుకు పోలినవాఁడు లేఁడు. స్తోత్రము కాదు——ఉదాహరణముగా తెల్పెదను- భీముని అయ్యన్న——ఈయనను ప్రతివాఁడూ పెద్ద తలకాయ అని చెప్పఁడా? ఇఁక నా ఉద్దేశము నిక్కముగా తెల్పెదను. అయ్యన్నా! నీవు ముందూ తలిదండ్రులు తరువాతా. ఇఁక సరప్ప అంటే మాకు పాఁత స్నేహితుఁడే.

౧ ముసలి:-[సంసారితో] యోగ్యునితో మాటలాడుట మంచిది. అది వివేకము సంపాదించు త్రోవ. అది సరిగా నీకు పట్టినది. నిన్నుమాత్రము పోలువాఁ డెవ్వఁడు?

౨ ముసలి:-వివేకము ప్రేమా కలవాఁడవు-అందుల కనియే నీ వంటే నాకు ప్రాణం.

3 ముసలి:-నీ వంటే నాకు ఇష్టం. దానిని తెలుప నాకు మాటలు రావు. నేఁడే ఈవిషయమును మా ముసలిదానితో చెప్పుచున్నాను......

౪ ముసలి:-స్నేహితుఁడు. సరియైన స్నేహితుఁడు.

పాలేరు:-[భూతాధిపతిని చేతితో తట్టి] వినుచుంటివా అన్నియు అసత్యాలే. నోళ్లు నుతించుచుండఁగా నొసలు వెక్కిరించుచున్నవి. ఇదివఱకల్లా దూషించుకొని ఇపుడు ఈ కల్లువిందు వచ్చుసరికీ తోఁకలు ఆడించు నక్కలవలె ఎంత తియ్యని మాటలాడుకొనుచున్నారో! ఇదంతయు కల్లు నుండియే ఉద్భవించుచున్నది.

భూతాధి:-భేష్. ఆ కల్లు మంచిది. ఇట్లే వా రసత్యపరులై యున్నచో ఇఁక మన ఇలాకాలో వారే. చాలా బాగున్నది. తృప్తిపడితిని.

పాలేరు:-కొంచె మాఁగు. రెండవ సీసాకూడా ఉత్తదగునెడల ఇంకా తమాషా.

భార్య:-[పోయుచు] ఇంకో లోటా.

౧ ముసలి:-ఇఁక ఎక్కువ కాదా? ఐనను తాగుదును. [త్రావి] యోగ్యునితో త్రావుట ఆనందము.

౨ ముసలి:-తాగకుండా ఉండఁగలగడమే! మీకు సుఖ మగుఁగాక!

3 ముసలి:-స్నేహితులారా! మీకు ఆనందము.

౪ ముసలి:-ఇది సరియైనసారా. మన మానందింతము గాక! మేము మీకు సరిగా న్యాయము చేయుదుము. అదంతయు నా పని.

౧ ముసలి:-నీ పనియా? నీదే కాదు. నీకంటె పెద్దలున్నారు. వారు చెప్పినట్లు.

౪ ముసలి:-నాకంటె పెద్దలు పెద్దవెధవలు. ఎక్కడి నుండి వచ్చావో అక్కడికి పో.

౨ ముసలి:-ఇంతవఱకూ నీ వెవరు? వెధవా!

3 ముసలి:-అతఁడు చెప్పుచున్నది నిక్కం. వాఁ డెందుకు? ఇతఁ డూరక మాకు విందుచేయుట లేదు. ఆతనికి కావలసినది స్వవ్యాపారము. అది సరిగా తీర్పుచేయఁబడును. నీవుమాత్రము విందు చేయుచుండుము. మమ్ము సరిగా గౌరవింపుము. ఎందుచేతనంటే నీకు నాతో పని ఉందికాని నాకు నీతోడు లేదు. నీ వసలుపందికి అన్నవో తమ్ముఁడవో.

సంసారి: అది నీవే! ఎందులకు అఱతువు? నన్ను మాయం చేస్తావు? పొట్టలు నింపునపుడు మీరందఱూ తిండిలో మెండు.

౧ ముసలి: నీ వేమిటి మహాడాబు చేయుచున్నావు?

మాకు నీ ముక్కు మెలిపెట్టకపోతే.

సంసారి:-చూతాము ఎవరి ముక్కో.

౨ ముసలి: నీవే మహా మేటివా? పో దయ్యాలలో కలిసి. చావు. నేను నీతో మాటలాడను. నేను లేచిపోదును.

సం-[అతని పట్టుకొని] ఏమి నీవుమనగోష్ఠిని చెఱతువా?

౨ ముసలి-నన్ను పోనీ లేదా నేను వారినీ వీరినీ సాయం పిలుస్తాను.

సం-నేను పోనీయను. నీ కేమి హక్కు కలదు-వారి-

౨ ముసలి-ఈ హక్కు. [అని కొట్టును.]

సం-[మిగిలిన వారితో] అయ్యా అయ్యా చూశారా?

[తాగుబోతులపై వోకరు పడి అందఱూ కలగలుపుగా మాటలాడుదురు.]

౧ ముసలి-ఎందుచేత నంటే పండుగ కాఁబట్టి పనీ పాటా లేకుండా రిజాలాగా కాలక్షేపం చేస్తున్నాం కాఁబట్టి

౨ ముసలి-నే నంతయు సమకూర్పఁగలను.

౩ ముసలి-మాకు కొంచెము పోయ్.

సంసారి-[భార్యతో] మరో సీసా పట్టుకో రా.

[అందఱు మరల గుండ్రముగా కూర్చుండి త్రాగుదురు.]

పాలేరు-[భూతాధిపతితో] నీవు గ్రహించితివా? వారిలోని తోఁడేటినెత్తురు జాగరిల్లఁజేయఁబడినది. అట్లుకాఁగా వారు తోఁడేళ్లవలె భయంకరులై పోయిరి.

భూతాధిపతి-అది మంచి పానీయము. నాకు సంతసముగా నున్నది. తృప్తి అయినది.

పాలేరు-కొంచె మాఁగు. మూడవ సీసా ఖాళీ కానిమ్ము. విషయము లింకను మరీ తృప్తిగా నుండును.

౬ వ అంకము.

[ఊరివీధి. కుడిప్రక్క కొందఱు ముదుసలులును తాతయు దుంగలమీఁద కూర్చుండియుందురు. వీధినడుమ స్త్రీలు మగపిల్లలు ఆఁడుపిల్లలు వలయాకారముగా ఉందురు. వారందఱు గుండ్రముగా తిరుగుచున్నా ఆట ఆడుచుందురు. కల్లుపాకనుండి గోల వినఁబడును. త్రావుటచేఁ గలుగు త్రుళ్లింతల చప్పుడు వినఁబడును. ఒకముసలివాఁడు తూలుమాటలతో కరతాళము చేయుచు వచ్చును. సంసారి అతనిముందు నడచుచుండును.]

తాత-ఆహా! ఎట్టి పనులు! ఎట్టిపనులు! ఏరువాక పున్నమనాఁడు పాలేరుల కుదుర్చుకొనుట నాఁగళ్లు చేయించుకొనుట ఫఁడికోలలు చెక్కించుకొనుట మోకులు పలుపులు వేయుట ఈ మొదలైనవి కాని భార్యాబిడ్డలతో పెద్దలతో తన సంసారపు చిక్కులు సంప్రతించుటకాని పురాణము వినుట కాని ఇటువంటివికాక-ఇంతకంటె వేఱే ఏమిపను లుండును? కుఱ్ఱవాండ్రగుంపు చెడుగుడో లేక ఏదో ఆట. అదుగో ఆడుచున్నారు!-చూడ ముచ్చట అగుచున్నది. [పాకలోపల కేకలూ కేలిసలూ] అయితే ఈమాదిరిపను లెట్టివి? ఇవి దుర్మార్గములలోనికి దింపును. ఇవి రాక్షసకృత్యములు. ఇవి వారికి ఆనందకరములు. కావలసినదానికన్న ఎక్కువఉండుచో ఇటువంటిబుద్ధులుపుట్టును.

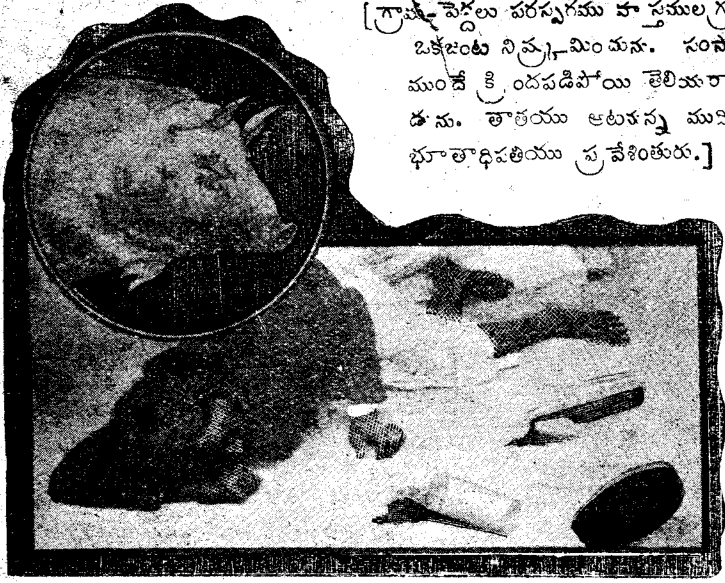

[గ్రామ-పెద్దలు పరస్పరము హస్తముల గ్రహించి తూలుచు జంటజంటలుగా ఒకజంట వెనుక ఒకజంట నిష్క్రమింతురు. సంసారి పాకకై మరలి కొన్ని అడుగులు వైచి చేరక ముందే క్రిందపడిపోయి తెలియరానిమాట లాడును. గురుగురుమని ధ్వనిచేయుచుండును. తాతయు ఆటనున్న ముదియలును లేచి ఆవలకు వెళ్లిపోవుదురు. పాలేరు భూతాధిపతియు ప్రవేశింతురు.]

పాలేరు:-చూచితివా ఇపుడు వారిలోని పందినెత్తురు ఉద్ధతమైనది. తోడేళ్లనుండి పందులుగా మారిరి. [సంసారిని చూపుచు] అదుగో ఇతడు డాబురదలో పడి పందివలె గురుగురుమనుచున్నాడు.

భూతాధి:-నీవు జయించితివి. మొదట నక్కలు పిదప తోడేళ్లు ఇపుడు పందులు! అదీ పానీయ మనగా! అది నక్కలు తోడేళ్లు పందులు వీని నెత్తురుకషాయ మనుకొందును.

పాలేరు-ఓ కాదు. నేనతనికి ధాన్యముమాత్రమే ఎక్కువ అగునట్లు చేసితిని. తనకు సరిపడునంత ధాన్యము మాత్రమే ఉన్నపుడు నోటిముందరి అన్నపుగడ్డ ఎగురగొట్టినను కోపపడలేదు. ఏమి చేయవలయునో యెఱుగనంత ఎక్కువ పంట పండగానే అతనిలోని నక్కనెత్తురు తోడేటినెత్తురు పైకుబికినది. అతనికి సర్వదా లోన జంతురక్తముండును. కాని దానిది మాత్రము పైచెయ్యి కాలేకపోయినది.

భూతాధి-మేలు. నీవు భేషయినవాడవు. నీవు నీ అన్నదోషమునకు ప్రాయశ్చిత్తము చేసికొంటివి. ఇక వారికి కల్లుత్రావుట మాత్రమే ఆవశ్యకము. ఇంచుమించుగా వారందఱూ ఇక మన వారే.

[తప్పద్రాగి తూలి పడుచున్న మనుష్యులు కొందఱు ప్రవేశించి చప్పటలు చఱచుచు ఆడుపిల్లలను పట్టుకొందురు.]

ఆడుపిల్లలు-వదులు బుల్లెన్న తాతా! ఛీ ఏమిటది? నీకు మతిపోయిందా?

మగపిల్లలు-ఓయ్! మన మందఱము సంతలోకి పోదాం. ఇక్కడ ఆడ్డానికి ఇంక వీలు లేదు.

[ఆడుకొనుచున్నవారందఱు నిష్క్రమింతురు.]

సంసారి-[తాతకడకేగి] నీకిపుడేమి దక్కినది? పెద్దలందఱు సమస్తమును నాకే యిత్తురు. [బుగ్గలు పొడిచి] ఇది నీకు. తెలిసినదా? అంతయు నాదే! నీకేమియు లేదు. వారంతట వారే నీతో ఇటులు చెప్పుదురులే. [గ్రామ-పెద్దలు నలుగురు ఒక్కసారిగా చెప్పుదురు.]

౧ ముసలి-ఏల యనగా ఏది యెట్టిదో నాకు తెలుసు.
[అని తూలుమాటలతో చెప్పును.]

౨ ముసలి-అందఱూ నామాటవింటారురా
ఎందుకంటే వృద్ధపక్షిని రా. [పాడును]

3 ముసలి-మిత్తరమా! పిరియ మిత్తరమా!
పిరియతరమిత్తత్తత్తరమా!

౪ ముసలి-పాకలో యెంకాయి పక్కలో యెంకాయ్
ఏకన్నె ఎక్కడా తల దాచుతుందోయ్

[అనిపాడుచు] ఇహ రండి.

సమాప్తము